

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

מנהלת חשבונות שנתו לה שעות פנויות

שהוצעה והייתה כרוכה בעבודה בצוות שכלל גם גברים, מה גם שאינם שומרי תומ"צ, כלל לא הייתה מקובלת עליה - עד סוף תקופת החוזה. יחזקאל שידע שכל הצלחת עסקיו אינה תלויה בכשרונו, אלא במי שאמר והיה, ידוע היה כאדם ישר דרך. ניסיון העושר לא העבירו על דעתו ועל דעת קונו והוא נזהר כמפני אש מכל ממון שיש בו סרסא. לכן, ניגש לבית ההוראה מיד באותו ערב וביקש לברר - האם מחויב הוא להעסיקה עד סוף השנה למרות ששכרה לצורך פעולה מסוימת שהסתיימה מוקדם מן הצפוי. ואם כן, האם רשאי הוא לשנות את תנאי העבודה ולהעבירה למסגרת נוחה פחות שאם אינה מקובלת עליה, עליה לשאת בתוצאות הדבר. ועוד שאל, האם רשאי הוא לקזז משכרה את התשלום עבור השעות שבהן עבדה בשכר למעסיקים אחרים (בדיקת המבחנים) בשעות העבודה אצלו.

עיקרי הנושא בהלכה

א. השוכר פועל ונשלמה המלאכה בחצי היום

ראשית נבאר את גדרי החיוב של מעסיק ששכר פועל לעשות עמו מלאכה למשך יום שלם ונשלמה המלאכה בחצי היום. כבר הארכנו במסגרת 'מכתלי בית הדין' בכמה הזדמנויות לגבי מקרים שבהם המעסיק ביטל חד-צדדי את העבודה, או שלא נצרך לעבודה מחמת עיכובים צדדיים של מזג האוויר וכדומה, או שנעשתה המלאכה מאליה כגון שירדו גשמים והשקו את השדה ושוב אינו צריך למלאכת הפועלים. בנידון שלפנינו, אין אונס בגוף המלאכה שלשמה נשכר הפועל, וכן לא אירע אונס לפועל או לבעל הבית המעכב מביצוע העבודה. אלא שהמלאכה נשלמה קודם הזמן שעליו דיברו וסיכמו, ויש לברר את מידת חובתו של המעסיק

פגישה בת שתיים חשפה בפני יחזקאל את המבנה הארגוני של המאפייה, את מלוא הקשיים שבפניה עמדה, ואת העובדה המשמחת שעם קצת רצון טוב, הרבה סייעתא דשמיא, והשתדלות בדמות הפקדת ה'תיק' בידי רואת-חשבון מעולה שבמעולות, יש סיכוי רב שיצליח לאזן את המאפייה המתדרדרת ולצרף אותה לשורת העסקים שבבעלותו כעסק פעיל ומניב תוך זמן קצר. לבעלים המקורי חסר היה אותו 'קצת רצון טוב', הוא התעייף מהתחום ושמח להיפטר מכל העסק במחיר נמוך יחסית ולהתמקד בתחום השקעות אחר. ששת החודשים הראשונים עברו ביעף, ולקראת סופם הצליחה רואת החשבון להשלים את פיצוח המבנה הבעייתי של העסק הכושל, כך שיתאפשר ליחזקאל, המעסיק שלה שרכש את העסק וצירף אותו לניהול הכללי של המאפייה שבבעלותו, לשלם את חובותיו של העסק הקודם ולהעלות אותו על מסלול של רווחיות, דבר שהכניס לקופתו הון רב.

בחודשים הבאים, עדיין היה לה מה לעשות, זעיר פה וזעיר שם, אך מדי יום נותרו לה כמה שעות פנויות שבמהלכן בדקה מבחני ראיית חשבון, בשכר. היא דיווחה על כך למעסיק ואף הציעה לנכות משכרה כנגד אותן שעות. ואולם הוא, שתכנן במקביל הרחבה נוספת של עסקיו, וידע כמה קשה היה לו להשיג רואת-חשבון מומחית שכמותה, אמר לה שהכל בסדר והוא מתכוון להמשיך בהעסקתה לפחות עד סוף השנה.

כשגמר יחזקאל בדעתו שלא להיכנס לעסקה הנוספת, הבין שעבודתה היקרה מיותרת עבורו וביקש לסיים את העסקתה. אך גב' ברגר הייתה נחרצת בדעתה, היא דחתה לסוף השנה את כל הצעות העבודה היוקרתיות שהוצעו לה, מתוך נאמנות לחוזה שעליו חתמה, והיא דורשת הדדיות מצד המעסיק. הסכם הוא הסכם ועליו להעסיקה בתנאים המוסכמים - חלופה

ששכר יחזקאל לוי את שירותיה הטובים של רו"ח גב' ש. ברגר לצורך ניהול חשבונותיו, הוא היה באמצע תהליך השתלטות על מאפייה מתחרה שנכנסה לבעיות כלכליות. בשלב זה, היה ברור לו שיהיה לו צורך במומחית בסדר גודל כזה של גב' ברגר, ולכן לאחר משא ומתן קצר, חתמו השניים על חוזה העסקה בהיקף של ארבע שעות מדי יום למשך שנה.

שכרה השעתי של רו"ח גב' ברגר היה גבוה משמעותית ולמרות זאת שכר יחזקאל את שעותיה ביד רחבה, ולא בכדי. בימים כתיקונם נחשב יחזקאל לוי לאיש עסקים 'סגפן' בכל הנוגע להוצאות משרדו. הוא מחזיק משרד קטן במרכז מסחרי זניח ולעולם אינו פוקד אותו בעצמו, כשלעצמו די לו במכשיר הטלפון הכשר שלו ובפנקס הטלפונים השחור, והמשרד משמש אנשי שירות מזדמנים, אנשי מכירות שאת שירותם הוא שוכר לתקופה קצובה כאשר הדבר נצרך.

גם בתחום הנהלת החשבונות, נוהג יחזקאל לוי לחסוך ולהסתפק במינימום. כך הוא שליח נאמן לפרנס מנהלות חשבונות שאך זה עתה סיימו את לימודיהן ובמקביל חוסך הון קטן לתזרים השוטף של העסק.

אך לא כן במקרה שלפנינו. כבדרך אגב, ויחזקאל ידע שבעולמו של הקב"ה אין מקרים, גונבה שמועה לאוזנו של יחזקאל על בעייתיה הכלכליות של המאפייה המתחרה, הוא אימת את השמועות באמצעות פרסום מודעה על גיוס עובדים ורָכַש מכוונות אפייה מיד שנייה, מודעה שהביאה את בעלי המאפייה הכושלת להתקשר ולגשש בדבר המחירים המוצעים עבור המכוונות. מיד כשהתקבלה ההודעה של בעלי המפעל, יצר יחזקאל קשר בשמו המלא וקבע פגישה עסקית מסודרת עם הבעלים הכוללת ארוחת צהריים כנהוג.

ד. מלאכה בזויה

המנחת פתים (שם) ציין לגמרא (יומא כ:): "אמרי אינשי: אי תגרת ליה, פוץ עומריה", ולפירוש רש"י (שם) "אם נשכרת אצל אדם למלאכת יום, כל מלאכה שיטיל עליך ואפילו היא בזויה, כגון ניפוץ צמר שהיא מלאכת נשים - עשה לו". ונראה כוונתו לחייב אשה לעבוד גם בעבודה שאינה נוחה לה, אבל בשו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן ריח חידושים על סימן שלא אות ד) העיר על כך, שיש לחלק בין הנידונים, ועל אף שעבודה בזויה אפשר להטיל, מלאכה שיש בה ירידה בדרגת הצניעות אינו יכול להטיל, שהרי 'כל כבודה בת מלך פנימה'. וכתב עוד שגם אין להוכיח מדברי רש"י שהמעסיק רשאי להטיל מלאכה בזויה, אלא רק שממית דרך ארץ לקבל כל מלאכה שמטיל בעל הבית. עוד כתב שמפירוש רבינו חננאל (שם) מבוואר שאין ראוי למעביד להטיל מלאכה בזויה אלא רק בהסכמת העובד, וסיים בדברי מהר"י ברונא שלגבי הליכה לשוק חילק בין אשה נשואה לרווקה, וכתב שמשמע מדבריו שבבתים פרטיים אפילו

עבודתו, ומשכך אינה גובה פעמיים שכר על שעות אלו ויש לנכות משכרה את כל אותן שעות שהועסקה בהן על ידי אחרים.

ודומה הדבר לכך שהיה המעסיק לוקח את מלאכת בדיקת המבחנים לידיו כפרויקט קבלני ומעסיק אותה באותה מלאכה עבורו.

ג. אם יכול לכופה לעבוד בין אנשים

כעת ניגש לברר, האם כאשר מצא המעסיק עבודה חלופית עבור העובדת, עבודה שבמהותה אינה כבדה מהעבודה המקורית אלא שווה לה באיכותה ובכמותה, אלא שהיא טוענת שמחמת צניעותה וחנינוכה אין רוחה נוחה לעבוד במקום שכזה. האם יכול המעסיק לומר שמאחר שאין כאן סרך איסור, זכותה להחמיר בחומרה ראויה זו על חשבונה, אך אינה יכולה לדרוש ממנו לשלם על כך.

שאלה דומה נשאלה בבית דינו של מהר"י ברונא (סימן רמב) בידי אדם ששכר משרתת, אשה או נערה בתולה, ורוצה לשלוח אותה לשוק ולבתי גויים. באה המשרתת וטוענת 'הושכרתי לשרת כדרך המשרתות בבית ולא

כדרך האנשים היוצאים בחוץ', האם הדין עמה.

המהר"י ברונא משיב שהצדק עם המשרתת. לא זו בלבד שאין המעסיק יכול לכופה ללכת ביחידות לבתי הגויים שבוזה יש גם איסור יחוד, אלא שגם במקומות שרבים נכנסים לשם ואין בעיה של יחוד, אינו יכול לכופה על זה כי יש נשים צנועות הנוהגות בצניעות

ועל דעת כן נשכרו למשרתות. רק לגבי הליכה לשוק ישנו חילוק, שנשים נשואות שוודאי דרכן לצאת גם לשוק הגלוי, הרי זה בכלל מלאכתן ויכול לכופן גם ללכת לשוק. ואילו בתולות אין דרכן לצאת לשוק ואין לכופן על כך.

[במאמר המוסגר מוסיף מהר"י ברונא שאף איסור יש בדבר לשלוח את המשרתת הבתולה לעבודות מחוץ לבית, זאת על פי פירוש בעל הטורים (טור הארוך) על הפסוק (שמות כא ז, וכ"כ החזקוני ובעלי התוספות שם) 'לא תצא כצאת העבדים' שיש המפרשים שאין לשלוח את האמה העבריה לעשות מלאכות מחוץ לביתו. וכל זה בבתולה דומיא דאמה עבריה, אך בנשים נשואות אף דכתיב (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה, כבר מצינו בגמרא (גיטין יב.) ששכיחי נשים בחוץ. להרחבה אודות פירוש זה, ראו עוד: שו"ת חבצלת השרון תנינא סימן י, ועוד בדומה לזה במנחת פתים סימן שלא סעיף א].

מבוואר מדבריו שכל שיש במקום העבודה החליפי המוצע, דבר שיש 'נשים צנועות הנוהגות בצניעות' שנמנעות ממנו, יכולה האשה לטעון שלא נשכרה על דעת לעבוד בעבודה כזו.

להשלים את תקופת ההעסקה בתשלום שכרו של הפועל, והאם נחשבת השלמת המלאכה בזמן מוקדם מהמתוכנן כאונס.

בגמרא (בבא מציעא עז.) אמר רבא במקרה דומה, כאשר נשלמה מלאכת הפועלים שנשכרו ליום עבודה, בחצי היום, שאם יש למעסיק עבודה בעלת קושי דומה, או קלה יותר, יכול לתת לפועל להמשיך ולעבוד עבורו באותה מלאכה. אבל אם אין לו עבודה כזו, אלא רק עבודה קשה יותר, אינו יכול לכפות את הפועל לעבוד במלאכה הקשה יותר, ומצד שני עליו לעמוד בהתחייבותו ולתת לפועל שכר עבודה של יום שלם.

על כך שאלה שם הגמרא, מודע נתן לו את שכרו המושלם, והרי הפועל אינו עובד בשעות אלו ושמח במנוחתו, ובמקרה כזה הדין הוא (סימן שלג סעיף א, ועוד) שמקבל שכר כפועל בטל. על כך תירצה הגמרא שמדובר בפועל כזה שהמנוחה בחצי היום פוגמת בכושרו ואין הוא שמח כלל בישיבת-בטל זו שנכפתה עליו ולכן משלם לו המעסיק את מלוא השכר המוסכם מראש.

הרא"ש (בבא מציעא פרק ו סימן ה) מוסיף שכאשר מראש נשכר הפועל 'לעשות עבודה' סתם, ולא פירט המעסיק את אופי העבודה, אף שהתחיל בעבודה קלה יחסית, יכול לשנות גם למלאכה קשה מזו שהרי שכר את הפועל בצורה סתמית. כדבריו כתב גם המגיד משנה (הלכות שכירות פרק ט הלכה ז) בשם הרשב"א, וכן מבוואר ברמב"ן (ב"מ שם) שדברי הגמרא נאמרו רק כאשר שכר אותו למלאכה מסוימת. וכך נפסק להלכה בטור ובשו"ע (סימן שלה סעיף א).

לאור זאת, מאחר שהגב' ברגר רואת-החשבון, אינה חפצה בבטלה ואף פוגע הדבר במיזמנותה כרו"ח, ומאחר שנאלצה לדחות הצעות עבודה עד סוף השנה כדי לאפשר את מחויבותה למעסיק לאורך השנה שלשמה נשכרה, ודאי חייב המעסיק לשלם לה את משכורתה המוסכמת עד סוף השנה וחייב לשלם לה בתעריף הגבוה שעליו סיכמו ולא כפועל בטל.

ב. עבודות בשכר שקיבל הפועל 'מהצד' בזמן העבודה

ואולם יש מקום לנכות משכרה את השכר שהשתכרה 'מהצד' במהלך שעות העבודה. בדרכי משה (סימן שלה אות א) הובאו דברי המרדכי (בבא מציעא פרק ו סימן שמו) בשם רבינו ברוך שמי ששכר את הפועל ושלמה מלאכתו בחצי היום ואין לו מה ליתן לפועל עבודה אחרת, אך לשכנו יש עבודה עבור הפועל, יעבוד הפועל אצל שכנו ויטול שכרו משכנו, וכן פסק רמ"א (שו"ע שם סעיף א).

בהתאם להסדר זה, נראה שאין הגב' ברגר יכולה ליהנות פעמיים מכך שלמעסיקה אין עבודה עבורה, ועבודתה בבדיקת מבחני ראיית החשבון נחשבת לעבודה שקיבלה במקום

אלא שבנידון שלפנינו, חוזה העבודה נחתם עוד בטרם הוצגו לפני רואת-החשבון ספרי החשבונות של המאפייה. ואדרבה, מתחילה אכן היה נראה לשניהם שהעמדת המאפייה על סדרים נכונים ושילובה בתוך העסק הקיים של המעסיק, ידרשו זמן רב. ובמצב כזה, ודאי גם לדעת הט"ז התחייבותו של המעסיק למלוא התקופה, עומדת על עומדה

כשאין חשש איסור יחוד אין להטיל עבודה גם לא על אשה נשואה. ומדברי השבט הלוי יש ללמוד למקום עבודה בבית שאינו מקום ציבורי, שאפילו אשה נשואה ראשית להתנגד.

במשנה הלכות (חלק ט סימן רג) נזקק לשאלת עבודת הנשים בדורנו וכתב שקשה לכתוב דברים ברורים בנושא זה, שהרי המציאות היא שבדורנו כבר לא קיימת כמעט מציאות זו שהאשה אינה יוצאת מביתה כלל, ובמקום הצורך מצינו ברות הצדקת שיצאה ללקוט בשבלים בין הקוצרים והכתוב משבחה, ואם כן הכל תלוי אם תמצא מקום בין אנשים מהוגנים ובכהאי גוונא ליכא איסורא. וגם מדבריו עולה שהכל לפי הענין.

ועל כל פנים לענין לכופן את העובדת לעשות במלאכה זו, כאשר יש בדבר באמת ענין של צניעות, אף שיש נשים כשרות אחרות שעובדות שם, אי אפשר לכופה. ובפרט אם היתה עד אז מורגלת להתרחק מעבודה באופן זה, וכששכרה הוא לעבוד אצלו היה זה מעיקרא באופן הצנוע יותר, ואין זה נחשב שהעמיד לה מלאכה אחרת תמורת המלאכה שהייתה אמורה לבצע אצלו ועליו לשלם לה את משכורתה.

וכן מצאנו בהלכות שבע ברכות (אבן העזר

סימן סב) שכתב בבית שמואל (שם ס"ק יא) בשם הב"ח (מספר חסידים סימן שלג ותתשכ) שכשאנשים ונשים בחדר אחד אין אומרים שבע ברכות שאין שמחה כשיצר הרע שולט, ומבואר שכשאשה במקום אנשים אף שלא במקום יחוד, אין הדבר לרצון, ונחשב שיצר הרע שולט שם. ואם כן פשיטא כנ"ל שאין בעל הבית יכול לכופה לעבוד בענין זה.

[מענין לענין שלא בענין שכירות פועלים, יש לציין למה שכתב בדרך פיקודיך (מצות לא תעשה לה חלק הדיבור אות ח) לגבי ספר החסידים הנ"ל אודות שמחת נישואין ושבע ברכות, והאריך שם שהנה בכלל ההרחקה מאיסור אשת איש הוא הזהירות בשיחה עמה, ויש להזהיר בזה כי הוא כמעט דבר שאי אפשר להזהר וכו', ותמה שם על בעלי תורה ויראת השם שאינם נוהרים לשקול בפלס הדיבורים שמדבר עם אשה וכו', ובסוף דבריו שם כתב שמצא בלבוש (מנהגים בסוף אורח חיים) שכתב שעכשיו אין נזהרין בזה אפשר משום שהנשים מורגלות בינינו עכשיו הרבה בין האנשים במשא ומתן ואומנות וכיוצא ב', ושוב אין כל כך הרהורי עבירה מתוך הרגלן בינינו, וכיון דדשו דשו. וביאר בדרך פיקודיך (שם) שצריך לומר לפי זה שדוקא בעת שהיה קרן ישראל על מקונו והיתה הפרנסה מצויה, לא היו רואים שום אשה בחוץ

בנידון שלפנינו, אין אונס בגוף המלאכה שלשמה נשכר הפועל, וכן לא אירע אונס לפועל או לבעל הבית המעכב מביצוע העבודה. אלא שהמלאכה נשלמה קודם הזמן שעליו דיברו וסיכמו, ויש לברר את מידת חובתו של המעסיק להשלים את תקופת ההעסקה בתשלום שכרו של הפועל, והאם נחשבת השלמת המלאכה בזמן מוקדם מהמתוכנן כאונס

כי לא היו עוסקים במשא ומתן, ואם כן כאשר הזדמן לאדם לראות איזה אשה היה חידוש והיה יותר חשש שמא חס ושלום יפול ההרהור במחשבה ובלב, מה שאין כן עתה בכובד הגלות וקושי הפרנסה הרי הנשים עוסקות במשא ומתן, ושוב אין כאן חידוש כל כך בכל זה כי הוא דבר המורגל ולא יתפעל האדם כל כך בהרהור, ואם כן הכי נמי בנידון דידן בענין מרבית השיחה יש לומר שלא יתפעל האדם במרבית הדיבור לבוא לידי הרהור מחמת ההרגל המצוי. אמנם כל זה אינו נוגע לעיקר דינו של המהר"ש ברונא לאסור שהיית נשים בין אנשים באופן קבוע שהוא אינו מן הצניעות, ובזה לא נשתנו הדברים כלל, ואדרבה בדור פרוץ זה מאוד ראוי להיזהר בזה, וד"ל.]

ה. 'אוכלוסי דמחוזא' והמקרה שלפנינו

כעת נוכל לברר את גובה השכר שיצטרך

לשלם לה, האם צריך לתת לה את שכרה מושלם כמתוכנן וכמוסכם. או שמאחר שאינו נזקק לעבודתה, עליו לשלם לה דמי בטלה בלבד.

אף שהבהרנו שהמעסיק יצטרך להמשיך ולשלם לגב' ברגר על עבודתה כפי שהתחייב, ושאין מקום העבודה החלופי שהציע לה נחשב כמלאכה שהיא חייבת לעבוד בה, מכל מקום גובה השכר במקרים כאלו שהפועל יושב בטל, הוא כשכר פועל בטל הנמוך משמעותית משכרה המקצועי הרגיל של רואת-חשבון.

הבסיס לחיובו של המעסיק בתשלום השכר המקורי הוא דינם של 'אוכלוסי דמחוזא' המבואר במסכת בבא מציעא (עז). שדברי רבא שאמר שהמעסיק צריך לשלם לפועל את השכר המקורי ולא כפועל בטל, נאמרו לגבי תושבי העיר מחוזא, שעסקו במלאכת הסבלות, נשיאת משאות, בתחום זה כאשר הפועל לא עובד יום שלם, הכושר שלו נפגם ונמצא ששיבת-הבטל הכפויה שנבעה מביטול העבודה בידי בעל הבית, אינה לרצון לפועל אלא פוגעת בו, ולכן יש לשלם לו את מלוא השכר ולא שכר מופחת של 'פועל בטל', שנגזר כתוצאה מרצונו של הפועל הבטל לנוח ועדיין לקבל שכר.

בהתאם לדין זה, כך גם במקצועות אחרים כאשר הניסיון המצטבר בפועל תורם לכושר עבודתו של העובד, אין די בתשלומי 'שכר

בטלה' וכשהתחייבו להעסיק את העובד, חייבים לשלם לו את שכרו מושלם. בהתאם לכך פסק הרמ"א (סימן שלד סעיף א) לגבי מלמד שביטלו את מלאכתו, שגם הוא בכלל 'אם לא עבדי חלשי' ויש ליתן לו את שכרו המלא.

מקור דבריו בתשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (סימן א) שכתב שם שמשלמים למלמד שכרו משולם מאחר שלומדי

התורה אינם בביטולם אלא מצירים. וכך גם בשו"ת הרשב"ש (סימן קנז) שיותר תענוג יש למלמד כשמקרא התלמידים ולא כשיבטל "וכי היכי דאשכחן גבי אכלוסי דמחוזא דאי לא עבדי חלשי, כל שכן מלמדי תינוקות דכתיב בהו (תהלים יט ט) 'פקודי ה' ישרים משמחי לב', וחסידים ישראל היו מתפללים שירבה השם גבולם בתלמידים".

יתר על כן כתב בספר העיקרים להגר"ש איגר (חלק א עמוד מב) שלא דוקא כאשר נהנה בלימודו יותר מביטולו, אלא אף אם הבטלה והלימוד שוים בעיניו, נוטל שכרו מושלם, שהרי על כל פנים אינו נהנה מהביטול, ולכן אין סיבה להפחית את שכרו ולא מתאים

לגביו שכר של 'פועל בטל'.

לפי טעם זה, בכל עבודה, כאשר הפועל אוהב את העבודה ואינו מעדיף לקבל חופשה ולא לעבוד, אין עילה לתשלום מופחת של שכר פועל בטל, וחייבים לשלם לו את מלוא השכר המוסכם.

טעם נוסף נאמר בהתאמה שבין אוכלוסי מחוזא ומלמדים (רא"ש שם פרק ו סימן ג) והוא אובדן כושר העבודה, שכמו שאנשי מחוזא היו זקוקים לאימון הגופני שבנשיאת משאות בקביעות, כך גם למלמד גורמת הבטלה שכחה וכובד איברים. וכן כתב הטור (סימן שלד סעיף ו) שכל לומדי תורה כשאינם לומדים הבטלה גורמת להם שכחה, וכדברים אלו מבואר בשו"ת הרשב"א (חלק ב סימן רס) לגבי החכם הדורש בבית הכנסת בשבתות.

וברדב"ז (חלק ב סימן תשנ) כתב ש"כשהמלמד יושב ובטל, נחלש כח הלימוד ודרכו, וכשירצה לחזור ללימודו יקשה עליו, כי בהרגל הדבר לא יקשה עליו טרחו".

נמצאנו למדים שישנם שלושה דגשים בטעם שאין מנכים למלמד כפועל בטל: א. דברי תורה משמחי לב והאדם חפץ ללמד ואינו חפץ בביטול עבודתו זו. ב. הבטלה מזיקה לו בשכחה והכבדת איברים. ג. הבטלה מזיקה לו בכך שקשה לו לחזור לעבודה אחר כך.

שני הטעמים האחרונים קיימים בוודאי בכל עבודה כעין זו הדורשת הפעלה של הכישורים השכליים של האדם ותרגולם. אך נראה פשוט שלענין דין זה, לא רק במלאכת שמים שהוטבע בטבע הבריאה בדברי תורה שיהיו 'משמחי לב' נאמר דין זה, אלא כל שיש לעובד הנאה במלאכתו שיש לשער שהוא מעדיף לעשותה מלשבת בטל, שוב אין לנכות לו כפועל בטל ויש לשלם לו את מלוא שכרו.

לכן נראה פשוט, שאין לנכות לגב' ברגר משכרה, אלא יש לשלם לה את מלוא השכר המובטח לארבע שעות יומיות במשך שנה שלמה.

1. כשהפועל יודע מראש שאין כאן מלאכת יום

טענה אחרת שיכולה היתה לעלות ויש לדון בה, היא שמאחר שכשהפועל רואה מראש את המלאכה ומבין שאין כאן מלאכה ליום שלם ובכל זאת נשכר למלאכה זו, אין בעל הבית חייב להעמיד לו מלאכה אחרת, כמבואר בטור ובשולחן ערוך (סימן שלד סעיף א, סימן שלה סעיף א), ומקורו בגמרא (בבא מציעא עז). שבפועלים בני העיר ודרך הנהר להפסיק באמצע היום, אין משלמים להם שהיה עליהם להתנות על כך מראש.

ואם כן, האם נאמר שיכול המעסיק לטעון שרואת-חשבון מנוסה הייתה אמורה

תבוא בין אנשים, יכולה לטעון שאינה חפצה במלאכה שיש בה חששות אלו.

• במקרה שלפנינו יש לשלם לה את מלוא שכרה ואין לומר שמנכה לה כפועל בטל, כיון שחפצה ושמחה בעבודתה, וגם ניוזקת (בכושר עבודתה) מכך שאינה עובדת.

• מאחר שהתחייב במפורש להעסיקה במשך שנה שלמה, ארבע שעות בכל יום, ואמר לה שיש לו הרבה עבודה עבורה, וגם היא מצד עצמה לא הייתה יכולה לאמוד את גודל המלאכה ולדעת שהיא תושלם מהר יותר, אין אומרים שמתוך שלא התנתה על כך מתחילה הפסידה, ולכן חייב לשלם לה את מלוא התחייבותו.

הבית יכול לפרש שכוונתו הייתה שאם רצונו לעבוד אצלו הוא יכול להמתין אך יכול גם לעבוד במקום אחר אם הוא מוצא. אמנם הנידון שלפנינו הוא שונה, שהרי מראש שכר המעסיק את העובדת למלוא התקופה, והשאלה שעמדה לפנינו אם הוא אכן חייב על התקופה כולה.

וזה דבר המשפט

• אם משתכרת ממעסיק אחר, אינו חייב לשלם את שכרה עבור אותן שעות.
• אף שאין הדבר אסור ממש מן הדין, מכל מקום מאחר שוודאי הוא גדר צניעות נכון שלא

לקלוט מראש, את מה שהוא עצמו לא קלט, שאין כאן עבודה לתקופה כה ממושכת.

אם נתקבל טענה זו, הרי יש בה עילה לבטל את חיוב התשלום של המעסיק לרואת-החשבון לגבי חודשים אלו שאחרי סיום העבודה על חשבונות המאפיייה לגמרי, ולא רק כפועל בטל. שהרי זהו הכלל שהמעסיק חייב לשלם לפועל על המשך היום רק במקרה כזה שבו בעל הבית ידע והפועל לא ידע. וכאן לכאורה ייטען להיפך, שבעל הבית לא ידע מראש מה יהיה היקף העבודה ודווקא הפועל [-רואת החשבון] היה לו לדעת שההיקף שהוצע, דהיינו ארבע שעות יומיות למשך שנה שלמה, הוא מוגזם ומיותר.

ואמנם, דעת הסמ"ע (סימן שלה סק"ב) שכאשר בעל הבית נקב בזמן מפורש, וכגון שאמר לפועל ששוכר אותו ליום שלם, אזי גם אם הפועל רואה שהמלאכה אמורה לקחת פחות מזמן השכירות, יכול לטעון שחשב בלבו שהמעסיק מתכוון לספק לו עבודה נוספת אם יגמור מהר את העבודה הראשונה. ולכן גם כשהפועל יודע שהזמן שצריכים לעבודה הראשונה הוא קצר מתקופת השכירות, עדיין חייבים לשלם לו את מלוא שכרו לכל התקופה. לשיטה זו, כמובן שבמקרה שלפנינו יצטרכו לשלם את מלוא שכרה של העובדת.

אך הט"ז שם חולק על דברי הסמ"ע וכתב שגם באופן זה היה על הפועל להתנות בפירושו. ולפי דבריו באופן זה, אם רואת-החשבון אכן הייתה אמורה לדעת מראש שהיקף הזמן שהוקדש לעבודה הוא מוגזם, לא הייתה יכולה לטעון שחשבה שהמעסיק יספק לה חשבונאות נוספת, ואינה יכולה לדרוש תשלום עבור כל התקופה.

אלא שבנידון שלפנינו, חוזה העבודה נחתם עוד בטרם הוצגו לפני רואת-החשבון ספרי החשבונות של המאפיייה. ואדרבה, מתחילה אכן היה נראה לשניהם שהעמדת המאפיייה על סדרים נכונים ושילובה בתוך העסק הקיים של המעסיק, ידרשו זמן רב. ובמצב כזה, ודאי גם לדעת הט"ז התחייבותו של המעסיק למלוא התקופה, עומדת על עומדה.

ועוד זאת, שבתום העבודה על איזון המאפיייה, ביקש המעסיק מהגב' ברגר להישאר אצלו עוד זמן כי בדעתו היה לרכוש נכסים ובתי עסק נוספים, ויש בכך סיבה נוספת לחייבו בתשלום למלוא התקופה, שהדבר מורה שאכן היה בדעתו לספק לה עבודות לאורך מלוא תקופת החוזה.

ובמהרי"ל דיסקין (פסקים אות רטז) הסתפק באופן שהפועל התחיל במלאכה ונשלמה מלאכתו בחצי היום ובעל הבית חייב לשלם על כל היום, אם אמר בעל הבית לפועל המתן כאן, ובינתיים התבטל הפועל ולא סיפק לו בעל הבית עבודה אחרת, האם כשיכל הפועל ללכת ולהשכיר עצמו לאחרים חייב לשלם לו, או שבעל

חדש! כרך שלישי בסדרה

מאחורי הקלעים של בית הדין

הנצח מייצגת לדיוני חובל בית הדין בכל החוקים והנהלים לחייו של כל יהודי
מכתבי בית הדין - ג' מסלולו של האסן רבי מנחם מנדל פומרינץ שליט"א
ראש בית הדין לדיוני ממונות "באר שבע" רבי משה ב"ר יצחק "עוז חיים"
טכוא סלי | מקבץ פסקי דיני ממונות אקטואליים | קונטרס דיני ממונות בתקופת הקדומה

אור דיני התורה לישר לב

א"ת: 054-437-1718 | תל: 0176-8806-44
להשיג בחנויות הספרים המובחרות

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66